

Пише > Слађана Милићевић

Радикалност нежности

Прашко квадријенале 2023.

Слојевита и изазовна тема Прашког квадријенала 2023, коју је поставила уметничка директорка Маркета Фантова, највећим делом је протумачена као могућност да се преиспитају потенцијали уметности у постпандемијском времену. Након дугог периода изолације, друштвеног дистанцирања, привикавања и приморавања на виртуелни простор, постали смо свесни колико смо рањиви, као и колико су важни јединствени тренуци које проводимо заједно. Квадријенале је стога замишљен као дугоочекивана и ретка прилика да се уметници, професионалци и публика с разних страна света поново сретну у физичком простору тржнице Холешовице, поделе искуства и уметничке идеје, креирају јединствена, незаборавна сећања. Па ипак, тема квадријенала превазилази тренутни постпандемијски контекст и, ако то желимо, отвара нам једну знатно шириу тему.

Концепт овогодишњег квадријенала – RARE – можемо схватити као жудњу за ретким, неуобичајеним, изванредним, као симптом савременог тренутка или, у ширем смислу, као симптом модерности саме. Међутим, због чега је могуће жудњу за ретким и необичним подићи на ниво симптома? Шта нас доводи до тога да готово очајнички ишчекујемо чуда, трагамо

за мистеријама, екстремним искуствима, узбуђењима најразличитијих врста – од оних приземних и бруталних којима нас свакодневно задовољавају ударне вести на малим екранима, до оних елитних спектакала због којих се одричемо правих малих богатстава (свако у свом платежном рангу). С једне стране, у питању је фабрикација истости савремене културе – униформност глобалних трендова који насељавају и обликују наш свакодневни животни простор, медији који нису проширили и обогатили, како би се очекивало, већ смањили и десакарализовали наше видике, тиме што је све постало доступно и видљиво у истом тренутку на исти начин свима широм света. С друге стране, ту је и виртуелизација стварности. Процес, који је почео половином прошлог века када смо још могли рећи да живимо у „добу слике света“, а који нас данас оставља с резигнираним осећањем да постоји само још слика, без света.¹⁾ С треће стране, жудња за оностраним, мистичним, трансцендентним, успоставила се као таква још на самом почетку модерне епохе, када је просветитељска свест из укупне слике света искљу-

1) Види *Доба слике свећа*, Мартин Хајдегер (1938) и *Доба слике без свећа*, Жарко Паић (2006)

Студентска секција Србије, фото тим: Н. Кнежевић, М. Миленковић и М. Цветковић

жености модерности, по себи много чешће разарајућа и трауматична него узвишена и окрепљујућа; више дионизијска него аполонска.

Најзапаженије поставке на Прашком квадријеналу ове године такође су биле ближе трауматичној интерпретацији жудње за реалним. Поставке Кипра, Чешке, Француске, студентски наступ Естоније, ретко, неуобичајено, изванредно траже у оном јединствено модернистичком осећању „чудно познатог“ и „оно-спокојавајуће чудноватог“.⁴⁾ *Das Unheimliche* након

4) Види *Das Unheimliche*: Психоаналитичке и културалне теорије простора, Мариела Цветић (2011)

просветитељства фигурише можда као једини прихватљив аватар за све оно што је остало с друге стране – чудно, страно, неприродно, натприродно, страшно, све што потом постаје ретко, јединствено, неконвенционално и, коначно, најчешће или једино узбудљиво. Поставка Кипра, награђена најзначајнијом наградом квадријенала – Златном тригом – ретко тумачи као оно што Марк Фишер назива сабласним (*eerie*),⁵⁾ а што дефинише као пејзаже испражњене од оног људског. Исту агенду имају павиљони Чешке и Француске, који ретко представљају као постапокалиптични и језиви

5) Види *The Weird and the Eerie*, Марк Фисхер (2016)

простор без људи. С друге стране, студентски наступ Естоније ангажује концепт чудног (*weird*), други концепт којим се бави Фишер и који дефинише као „оно које не припада“ овоме свету. Чудно, као оно што лежи иза познатог, што својим „откривањем“ већ жели да прекорачи на страну познатог, назире се и у поставкама Јерменије, Украјине, Либана. Начин на који рат деформише наша свакодневна искуства⁶⁾ аналоган је овде чудним искривљењима које су естонски студенти врло храбро демонстрирали користећи своја тела и одбачене комаде одеће. Поменуте радове публика је запазила, и готово сви су награђени од жирија. Без сумње, реч је о снажним, оригиналним и јединственим делима. Међутим, већину њих повезује још нешто, што је такође симптоматично. У мањој или већој мери све ове радове одликује специфична жестина израза. Та нам је жестина позната из света уметности, из света популарне културе, јавног дискурса, али и свакодневних међуљудских односа. У блажем облику под том жестином подразумевам претеривање, усиљено наглашавање, гротеску којом се жели допрети до реалног. У тежем облику та се жестина манифестује као сурово насиље. И није нам сада тешко да у ерупцији насиља свуда око нас (локално и глобално), у естетској жестини савременог света видимо ефекте Бадјуове старсти за реалним и симптоме ширих културних процеса који су започели два-три века раније.

Оно што нам се поставља као питање јесте да ли је данас могуће избећи ту жестину? Да ли је могуће естетику жестине заменити концептом аполонске лепоте, оним што италијански језик на јединствен начин препознаје као *il bello*? Да ли је могуће жудњу за реалним превести у оно што Срећко Хорват назива неочекиваном пукотином у свету која се зове Сусрет,⁷⁾ а

6) Овде имам у виду рад приказан у оквиру Украјинске националне поставке, који говори о реалним животним ситуацијама током рата у Украјини и породицама које у недостатку пијаће воде користе воду из радијатора.

7) Види *Радикалност љубави*, Срећко Хорват (2016)

под сусретом мисли љубав. Да ли радикалност љубави и лепоте може да се одупре жестини насиља, у естетичком али и етичком смислу? Хорватова књига о љубави и револуцији један је од ретких примера који показује да је други, нежнији пут могућ.

Писати о љубави вероватно никада није било лако, али је данас посебно тешко. Препустите ли се таквом послу велики је ризик да ћете бити отписани као наивни или наивно романтични. Просветљени цинички ум одавно је прозрео све истине и не „љуби“ више ништа. Савремени циник разуме само још логику самоодржања у условима слободног тржишта. Рад без наплате, труд без награде, уверење као такво не само да нису прихватљиви, не само да су означени као наивни, већ се крајње дрско сматрају и глупим. У таквој клими, Хорватова књига, као и наступ Србије на Прашком квадријеналу морају бити оцењени као смели и радикални, никако наивни.

Комесарке наступа Србије на Прашком квадријеналу 2023, Биљана Јотић и Татјана Дадић Динуловић, сасвим прецизно бирају љубав, нежност, снове и одговорност као оно што је данас стварно ретко – изузетно, посебно и јединствено. Али не само то, данас говорити о љубави и нежности пре свега је субверзивно. Показује нам да је другачији начин жудње за стварним могућ, да није потребна драматизација стварног, да естетика жестине није једини пут. Свесно окретање овој теми показује да се одговорност још увек може одупрети дрском индивидуализму, спектаклу и савременим моделима економије пажње.

Сусрет, та неочекивана пукотина у свету, постао је дакле ексклузивна и ретка роба данас. Нарочито уколико се ради о нежном сусретању, какав је био наступ Србије. Национална поставка замишљена је као место разговора, као место где се из дана у дан срећу неки нови изузетни људи, који својим деликатним опхођењем једних према другима стварају заиста посебан простор, ослобођен свих хијерархија, демократичан са оне стране свих дефиниција. „Непретен-

циозно отворен, позивајући, истовремено наклоњен истраживању, интровертни простор“⁸⁾ који жуди за „заједничким приповедањем“⁹⁾. С друге стране и студентска поставка замишљена је као простор сусрета и разговора, заједничког трагања и приповедања. За разлику од већ поменутог кипарског наступа, који ретко види у одсуству људског (или тек у нади да се оно може пронаћи), студентска секција Србије бира да верује у људско, да се бави оним упечатљиво људским – сновима; нашом способношћу да снове препричавамо и међусобно делимо, да на тај начин разумемо и осетимо једни друге. Студентска секција креира тако један „ефемерни просторно-временски систем“¹⁰⁾ за дељење и истраживање снова, који генерише сусрете различитих врста – студената и публике, затим студената и публике с различитим физичким и латентним просторима снова и имагинације. Да су ови сусрети били заиста јединствени и ретки препознао је и жири квадријенала, који је студентској секцији доделио награду за најмаштовитији концепт, а националној награду за активирање заједнице. Нешто од овог формалног признања говори заправо о ширем значају теме којом су се наши представници бавили и чињеници да она сеже дубоко у проблеме савременог начина живота.

Желим овај текст да завршим тиме што ћу још једном нагласити како су се скромно и нежно – маргинално у очекивањима, а радикално у суштини – представници Србије на Прашком квадријеналу 2023. бавили нежношћу, сновима и одговорношћу, како су пажљиво а субверзивно креирали места жудње, сусрета и љуба-

8) Преузето из образложења награде националне поставке Србије – *Moonshine Piano*, преузето са: <https://pq.cz/pq-2023-awards/>, приступљено: 17. 7. 2023.

9) Преузето из наслова текста *Активирање заједнице. Заједничко приповедање као узајамно учење*, кустоса националне поставке Миодрага Куча. Види *Капталот наситија Републике Србије на PQ23*.

10) Преузето из текста студентске секције *Сањарење у пројектору шкринице*. Види *Капталот наситија Републике Србије на PQ23*.

Додела награда, фото тим: Н. Кнежевић, М. Миленковић и М. Цветковић

ви. Желим то да ставим – зашто да не – у раван са оним о чему говори Ролан Барт, када упитан о свом раду на књизи „Фрагменти љубавног говора“, каже:

„... уопште не видим себе као некога ко тежи оригиналности, већ као некога ко увек покушава да да глас извесној маргиналности. Оно што је помало тешко објаснити јесте да за мене то предњачење у маргиналности никада није разметљиво. Ја више волим да радим тихо. То је маргиналност која још увек задржава аспекте одређене уљудности, одређене нежности – зашто да не – маргиналност која не може да се одреди као јасно дефинисана етикета у савременим интелектуалним покретима“¹¹⁾

11) Преузето из интервјуа, који је с Роланом Бартом водио Жак Анри у мају 1977, поводом књиге *Фрагменти љубавног говора*. Преузето са: <https://polja.rs/wp-content/uploads/2015/12/20.pdf>, приступљено: 12. 7. 2023.